

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 เป็นพระราชบัญญัติที่เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ ประกอบด้วยแนวทางในการจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมต่อความเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับตัวเข้ากับโลกโลกาภิวัตน์ได้อย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต้องเริ่มตั้งแต่ยังอยู่ในปฐมวัย เพราะสมองของเด็กมีการเจริญเติบโตมากที่สุดในช่วง 1-6 ขวบ การพัฒนาสมองและสติปัญญาของเด็กเล็กนั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเฉพาะการพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ เพราะความคิดสร้างสรรค์เป็นทักษะการคิดประกอบด้วย การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งความคิดสร้างสรรค์นำไปสู่การคิดค้น ประดิษฐ์ สิ่งแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ความคิดสร้างสรรค์ไม่ใช่พรสวรรค์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากพันธุกรรม แต่เป็นความสามารถที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เป็นสมรรถภาพที่ส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นได้ โดยธรรมชาติ ความคิดสร้างสรรค์มีอยู่ในทุกคน แต่ได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน (Storm, 1969 : 247) ความคิดสร้างสรรค์จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาตั้งแต่เล็ก เด็กปฐมวัยเป็นช่วงของวัยที่มีจินตนาการจะแสดงออกถึงแนวแห่งความคิดสร้างสรรค์และอาจกลายเป็นพรสวรรค์อันประเสริฐต่อไปในอนาคต หากเด็กได้รับการส่งเสริมในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม เด็กที่ได้รับการส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์จะมีโอกาสในการพัฒนาตนได้มากกว่า และสามารถปรับตัวได้ดีกว่าเมื่อสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง เด็กเหล่านี้จะไม่หวั่นวิตกกับเหตุการณ์ที่ต้องเผชิญและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาในทุกสภาพการณ์ซึ่งส่งผลให้เด็กมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำสิ่งต่าง ๆ มีความสามารถที่จะเข้าใจปัญหา สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าถึงอุปสรรค ตลอดจนรู้ว่าตนมีข้อดี ข้อเสีย และข้อจำกัดเพียงใด นอกจากนี้ ยังทำให้เด็กเกิดอัธมโนทัศนทางบวก ช่วยส่งเสริมภาพพจน์เกี่ยวกับตนเอง ช่วยให้เด็กสามารถเข้าใจตนเองได้อย่างแท้จริง (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537 : 4-5)

นอกจากความคิดสร้างสรรค์แล้ว ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นั้นมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันของเด็กปฐมวัย รวมทั้งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ควรส่งเสริมให้มีให้เด็กปฐมวัย เพราะโลกในปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่โลกแห่งข่าวสารข้อมูล โลกถูกหลอมเป็นหนึ่งเดียวซึ่งไร้พรมแดน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 7) เราใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งการใช้วิทยาศาสตร์ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ประชาชนต้องมีพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนากระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะทักษะการสังเกต ซึ่งเป็นทักษะเริ่มแรกของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การปลูกฝังให้เด็กปฐมวัยรู้จักสังเกตสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ด้วยความรอบคอบละเอียดถี่ถ้วน สามารถพัฒนาการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าให้เกิดความชำนาญคล่องแคล่วและว่องไว รวมถึงอาศัยทักษะนี้มาเป็นแนวทางในการหาความรู้ในอนาคต (ประภาพรธรรม สุวรรณสุข. 2538 : 367)

การเล่นในเด็กปฐมวัยนั้นมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาการของเด็กมาก การเล่นของเด็กก่อนวัยเรียนหรือเด็กปฐมวัยมีแบบแผนการเล่นที่พบบ่อย ได้แก่ 1) การเล่นของเล่น 2) การเล่นแบบละคร 3) การเล่นแบบก่อสร้าง 4) การเล่นเกม 5) การอ่าน และ 6) การรับสื่อ เช่น ภาพยนตร์ วิชยู และโทรทัศน์ (ประณต เล้าฉิม. 2545 : 29) วิกกี เจนวี และไฮดี้ เจนวี (Vickill Jenvey and Heidi Jenvey. 2000) ได้แบ่งรูปแบบการเล่นเป็น 9 รูปแบบ ดังนี้ 1) การเล่นแบบจินตนาการ 2) การเล่นสร้าง 3) การเล่นแบบรับสื่อบันเทิง 4) การเล่นคอมพิวเตอร์และเกมอิเล็กทรอนิกส์ 5) การเล่นเชิงศิลปะ 6) การเล่นออกกำลังกลางแจ้ง 7) การเล่นต่อสู้ 8) การเล่นก้าวร้าว 9) การเล่นแบบอื่น ๆ เช่น คุยกับเพื่อน เล่นกับสัตว์เลี้ยง เป็นต้น จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การเล่นบางรูปแบบ เช่น การเล่นแบบจินตนาการ การเล่นสร้าง การเล่นเชิงศิลปะ และการเล่นออกกำลังกลางแจ้งนั้น มีผลช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้ สุภาวดี หาญเมธี (2551 : 46 - 47) กล่าวว่า โดยเฉลี่ยแล้วเพศชายทุกช่วงวัยจะมีทักษะด้านมิติสัมพันธ์ดีกว่าเพศหญิง ในขณะที่เพศหญิงโดยเฉลี่ยทุกช่วงวัยเช่นกัน จะมีทักษะด้านการพูดและการอธิบายด้วยสีหน้าท่าทางที่แสดงออกถึงอารมณ์ของคนได้ดีกว่า แม้ว่าฮินและฮอร์โมนเพศจะเป็นปัจจัยที่ทำให้สมองของเด็กหญิงและเด็กชายมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด ประสบการณ์ผ่านการเล่นของเด็กมีส่วนสำคัญ เช่น ความสามารถทางด้านมิติสัมพันธ์ของเด็กชายเพิ่มพูนมาจากลักษณะการเล่นของเด็กชายที่ชอบเล่นรถ จักรรถเล่นไปทางโน้นที่

ทางนี้ที่ ในขณะที่เด็กหญิงชอบเล่นตุ๊กตา เล่นเป็นพ่อแม่ลูก เล่นบทบาทสมมติ ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะด้านสังคมและทักษะด้านการพูดอย่างมาก นอกจากนี้จากผลงานวิจัยของ Dansky (1980) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบการเล่นแบบสมมติของเด็ก พบว่า เด็กที่เล่นแบบบทบาทสมมตินั้นสามารถนำชุดของเล่นไปเล่นในทางสร้างสรรค์มากกว่าเด็กที่เล่นแบบไม่มีการเล่นสมมติ ผลการวิจัยเรื่องความคิดสร้างสรรค์ในประเทศไทยในเด็กปฐมวัยโดย ชาญณรงค์พรรุ่งโรจน์ (2530 : 74) ระบุว่า ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ในระดับอนุบาล แม้จะใช้ระยะเวลาไม่นาน หากได้มีการเล่นอย่างถูกหลักและต่อเนื่อง

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่ารูปแบบการเล่นมีผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และทักษะการสังเกต หรือไม่ โดยได้จัดกลุ่มทดลองตามรูปแบบการเล่นออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ การเล่นแบบจินตนาการ การเล่นสร้าง และการเล่นเชิงศิลปะ และกลุ่มการเล่นแบบผสมผสานคือการเล่นแบบจินตนาการ การเล่นสร้าง และการเล่นเชิงศิลปะ ให้สอดคล้องกับทักษะทางวิชาการของเด็กปฐมวัย อันประกอบด้วย การเล่านิทาน การปั้น การฉีกตัดปะ ซึ่งกำหนดในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยอยู่แล้ว เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้นำมาปรับปรุงการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้กับเด็กอย่างสมดุลต่อไป

คำถามวิจัย

1. การเล่นรูปแบบแตกต่างกันทำให้เด็กปฐมวัยมีความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างกันหรือไม่
2. การเล่นรูปแบบแตกต่างกันทำให้เด็กปฐมวัยมีทักษะการสังเกตที่แตกต่างกันหรือไม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับประสบการณ์การเล่นรูปแบบที่แตกต่างกัน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทักษะการสังเกตของเด็กปฐมวัยที่ได้รับประสบการณ์การเล่นรูปแบบที่แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัย

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับประสบการณ์การเล่นรูปแบบต่าง ๆ มีความคิดสร้างสรรค์หลังจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนจัดประสบการณ์
2. เด็กปฐมวัยที่ได้รับประสบการณ์การเล่นรูปแบบต่าง ๆ มีทักษะการสังเกตหลังจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนจัดประสบการณ์
3. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นที่แตกต่างกันมีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน
4. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นที่แตกต่างกันมีทักษะการสังเกตแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือเด็กปฐมวัย ที่ศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาล 2 ที่อยู่ในกลุ่มโรงเรียนบ้านโนนรัง จำนวน 10 โรงเรียน จำนวน 206 คน ดังนี้

1.1 โรงเรียนบ้านโนนรัง	33 คน
1.2 โรงเรียนบ้านหนองบัวสันตุ	19 คน
1.3 โรงเรียนบ้านหัวช้างโคกม่วง	24 คน
1.4 โรงเรียนบ้านหนองจิก	18 คน
1.5 โรงเรียนบ้านหนองแวง	29 คน
1.6 โรงเรียนบ้านหนองรูแซ่	23 คน
1.7 โรงเรียนบ้านตาพวนสร้างแซ่ง	18 คน
1.8 โรงเรียนบ้านจตุคามประชาสรรค์	19 คน
1.9 โรงเรียนบ้านสว่าง	7 คน
1.10 โรงเรียนอนุบาลคงเมืองน้อย	16 คน

กลุ่มทดลองในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเด็กปฐมวัย ชาย-หญิง ที่มีอายุ 4-6 ปี จำนวน 92 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาล 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 ในกลุ่มโรงเรียนบ้านโนนรัง อำเภอขามเฒ่าสุราษฎร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 4 ห้องเรียน จาก 4 โรงเรียน ซึ่งได้มาจากการสมัครใจเข้าร่วมการทดลอง เนื่องจาก

ต้องการ โรงเรียนและครูที่มีความพร้อมทั้งด้านสื่อการเล่น เวลา และสามารถดำเนินการตามแผนการจัดประสบการณ์ที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้ด้วยความเต็มใจ จากนั้นจับฉลากเพื่อแบ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นทั้ง 4 รูปแบบ

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดประสบการณ์ แบ่งได้ 4 รูปแบบ

2.1.1 รูปแบบการเล่นแบบจินตนาการ

2.1.2 รูปแบบการเล่นแบบสร้าง

2.1.3 รูปแบบการเล่นเชิงศิลปะ

2.1.4 รูปแบบการเล่นแบบผสมผสาน

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ พัฒนาการ 2 ด้าน

2.2.1 ด้านความคิดสร้างสรรค์

2.2.2 ด้านทักษะการสังเกต

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

- เด็กปฐมวัย หมายถึง นักเรียนชาย-หญิง อายุระหว่าง 4-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553
- ทักษะการสังเกต หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายสัมผัส กระทำต่อวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือรวมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีอยู่จริงของวัตถุ โดยไม่แสดงความคิดเห็นใดๆ เพิ่มเติม
- ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของสมองในการคิดผสมผสานความรู้และประสบการณ์ ซึ่งทำให้เกิดผลการคิดในรูปของการดัดแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากรูปแบบเดิม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ทดสอบด้วยแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเจลดเลน และเออร์บัน (Jellen and Urban)
- รูปแบบการเล่นของเด็กปฐมวัย หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัย ซึ่งทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ซึ่งในการวิจัยนี้ แบ่งเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้
 - 2.1.1 การเล่นแบบจินตนาการ (Imaginative) หมายถึง การเล่นที่ต้องใช้จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ โดยเด็กจะแสดงออกโดยการเล่นบทบาทสมมติ เช่น เล่นเป็นตำรวจจับขโมย เล่นขายของ เล่นละคร เล่นเป็นพ่อแม่ลูก

4.2 การเล่นสร้าง (Construction/manipulative) หมายถึง การที่เด็กนำวัสดุหรือสิ่งของที่เขาค้นพบ มาสร้างเป็นสิ่งของตามความคิดและตามแบบฉบับของเขาเอง เช่น การเล่นตัวต่อเลโก้ ไม้บล็อก

4.3 การเล่นเชิงศิลปะ (Artistic) หมายถึง การเล่นที่ต้องใช้ศิลปะ เช่น การวาดรูป การระบายสี การปั้นดินน้ำมันให้เป็นรูปร่างต่างๆ

4.4 การเล่นแบบผสมผสาน หมายถึง การเล่นที่มีการเล่นแบบจินตนาการ การเล่นสร้าง และการเล่นเชิงศิลปะ ผสมผสานกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบรูปแบบการเล่นของเด็กปฐมวัยที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์และทักษะการสังเกตของเด็กปฐมวัย
2. ทำให้ทราบว่ารูปแบบการเล่นที่แตกต่างกันมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์และทักษะการสังเกตหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย